

ӨРТ33 2 КӨН

Баруын-Хөмжиг районга
Хүндэтгэсэн нийтлэлийн
сэдвийнхэн М. Гогеевич Тос
Сонг райондаа салгыгч И. Мон-
ге, республикэжүүт авто-
транспорт контрарзын чо-
даачыны П. Петров, Бин-Хө
районүүт хөргөгчкүдөр нийт-
лэлийнхэн универмаг сэд-
вийнхэн Т. Шагарина, респуб-
ликаүүт Сонгг министр-
аугууи базамынхэн директоруу
оролалчын Н. Богомоко-
ва, Кызыл сэдвийнхэн универ-
маг сэдвийнхэн И. Содна,
Чадандаа чонүү амьдырал
хандырыгч комбинатдын
башкычын З. Ойбуу олар
«Күп-амьмалдн кызыл туку»
ориг-биде нийтлэчкэн.

Өз кызыл, Хүндэтгэсэн
демдэз өрөг-биде «Күп-
амьмалдн мадыралчын
дэмдэз», «Күп-амьмалчын шал-
гал дэмдэз медаллар-биде бо-
лук хөй муурвакчылар ша-
днаткэн.

КУЛЬТУРА-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫ КАЛБАРТЫП ТУРАР БИС

«Тере-Хал» колхозда парткомунун бюросунга ыраккы малчылар ортузунга болгаш хову турлаада ажиллап турар бригадаларга культура-массалыг ажалдарын улам куштелдерин чугаалаткан. Тус-тус албан-урамындагы агиткультбригадалар биле үнүшкүн кылды кылдып доктааткан.

Хал артында мал чеп тарып турар механизматорларга болгаш Сарыг-Хөл фермалары коллективтеринин Кунгуртут ортук школанын башкылар коллективинин солун программалык концерт-биле эртен даштанар хүнерде аалап чорашан. Малчылар болгаш механизматорлар оларын

улау өөрүшкү-биле улау ажаллап. Башкы Хомушкү Бас чер ажалын дугайында болгаш делегей байдалында хамаарышкан лекцияны номчаан. Башкылар Сайна Манчын, Надыл Сөзгөн, Зинаида Надыл, Сентин Бөкөй-оол, Донтас Кая-оол оларнын күүсеткен ырларын, шүлүктөрүн база шодолугат көргүзүлгөн чон улау соңуругал-биле хүлэп алган. А бо улау хүнде Баргын болгаш Чыргалаан-дым малчыларынга Тере-Хал сельпозунун коллектив аалап чораш келген. Олар солун концертти болгаш лекция, беседаларын чонга баралатканнар.

Тере-Хал сельпозунун склад эргелекчи Либуль Бондарен-

конун укарын дым кырынга ырызын база таппыган. Игорь Херелдин баянга азы-бүрү ажалдарын ойналган малчылар кончуг соңуугааннар. Агиткультбригадаларнын саставында кижилер болгаш Кунгуртут кезде библиотеканын эргелекчи Татьяна Хуужуу кады чоруп, чонга чаа, солун, журналдарын, номнар-ны таралып келген. Эмчилер Кара-Сал Биче, Валентина Шалмын олар малчыларга эмчи дузалачызын чедирип, тууга эргелекчи амьерин база саткылаан.

Ам бистин сорулгазы болза колхоз төвүндө 100 аяк километр терде туртатп турар Балыктын, Тарытын база Иви малчыларын ор-

тузунга повитмассалыг ажалдарын кижилер болур. 8 кижилер кижилер турму ажалдаар агиткультбригаданы тургузувус. Олар дүк кыргылаан, ситен кезиледезин кампаниялары эртенге ажалдаар болгаш чон ортузунга повитмассалыг ажалдарын калбартып чорудар. Агитбригада парткомун багылап тургускан тускай график планы-биле ажалдаар ужурул. Чокта чаа Кунгуртутун Культура бажынында республиканын кинофикация чери калбак пленкалыг кино аппаратура-нын тургузуп берген. Ынчанга бистин ыраккы тере-хал-түрлер ам республиканын бүгү чон-биле бир дөмөй чаа, дегем акранта киноларын

көрүп турар апарганнар. Турму ажалдаар агиткультбригадаларга парткомун тускай лекторларын быжылган. Олар эелеч-биле чоруп, лекция, беседаларын номчуур.

Эртен четверг хүнүндө Культура бажынында библиотека чөвүлелинин организмалы «Манды кижини чараш кимни дээр?» деп диспутту эрттирген. Амгы үенин анык кижилеринин хой-ниги терлеринге бөдүн ажалы-чанын болгаш дым-доманын, элдек-миледезин база кедер хевшин бөдүн, чарашын дугайында темаларга башкы Хомушкү Бас, библиотека эргелекчи Татьяна Хуужуу, сельпо бугалтери Ховалыг Чуулар оларнын кыл-

ган беседаларын тыбыштар улау соңуругал-биле дыңнаан. Оан сөзүндө ол темаларга хамаарыштыр саяал-еталдар солтулгалы болган.

СЭКП-нин XXIV съездинин шийтчилерин болгаш материалдарын чон ортузунга провагандалаар ажал бисте ам-даа уламчылавышкан. Политбюмунер болгаш лекторлар бо чыгыт өөредилгезин чедилкинин дооскал. Пропагандистер амгы сезоннут үелерде чонга боттарынын лекция, беседаларын-биле бараан болуп турар.

С. ЧИГИЖИТ,
«Тере-Хал» колхозтун
партком секретары.

А. МЕЛЬНИКОВТУН «Изиг хүнде» деп фототуду.

Бистин найыралывыс мөңгө

ЫЛКСМ Тыва обкомунун болгаш совет-моол найыралын кыргызын Тыва салбырын баштаар черинин эгелеч саяалы-биле Совет-моол найырал айма таварыштыр Кызыл хоорай аймактарын Моол Арат Республиканын 50 чыл өмүтү турсааткан кезеңи Политчыдышкын бажынынга болуп эркен.

Бодуун эге сөзүгө ЫЛКСМ Тыва обкомунун бажы секретары Д. К. Оорнак совет болгаш моол улау-тарын, оларнын аймактарын бузулук эл-айыралын айтып чугаалап, кезеңге киришкен МАР-нын Убса-

Нуур аймаанда келген аалчыларга кыргызын чедирген.

Совет-моол найырал аймак улау-уткамын дугайында илеткеди ол кижилердин Тыва салбырын баштаар черинин даргазы Х. А. Агачма кылган.

Хурага республика типографиясында комсомолчу-агитатор бригадаларын тургузугузу Люба Чаламба, 17-школаанын өөреникчи пионер Серена Ковалевский, башкы институтунун студентки Катя Диртык-оол олар Советтин Тыванын болгаш Моолдун Убса-Нуур, Баян-Өлгий, Завхан аймактарын ажалы чоннарынын аразында харылааа калбарып, боттарынын ажал-амырларын соңуугаан, арганын турарын чугаалап, моолдун хүндүлөчүлүгү чорутуна чорашкын дугайында саягы чугаалааннар.

Убса-Нуур аймактын төлөөлөрүн удуруткучу Бадрас Озун, Моолдун революстуг аймактарын аймак комитетинин агитпропагандизинин эргелекчи Буржастийн Цалжык кезеңи кижилеринин совет болгаш моол улау-тарын шайрамын улам дегер турарун деп аярал салганнар.

ЧУРУКТА: кезеңи кижилер.

К. ОЙДУН-ООЛ.

СИНОПТИКТЕР МЕДЭЭЛЕП ТУР

Бир эвес июньну өңүт кылдыр чоруп дээр болза, югаан бүдүк хой негетинер. Иян-наан болгаш доура-дооун деген буруларын хоорай буларларын, аны-бүрү өбүтүг хонулар, тайганын поган иле бурдуг диттары кидиг өңүт болу берген. Чер болганда, Россиянын төп кезеңи, Прибалтикада болгаш Белорусияда, хары-даа Заполярьяда, Донтуг океанын эркендеринде бейи бай бодун эргезинде кирген.

Июнде агаар донгаал эвер, хаттын уу хертенер өскөрлүн, чыгыш болгаш соок агымдарын кызыгарынга кара булуттар, казырлар, кыска чайыктаашкын болулар, Анаа туруп-туруп, хертенер Арктиканын хады хадылаар.

Соңгу чүктүн ширини хады усту Поволжьеде болгаш Предуральеде чыгышкын кызыл чорудушкан, муруну болгаш Ортаахы Уралда температуралары 1-8 чедир куудулаан. Ындыг донат соолгу 50 чыл дургузуда маңа бир дугаарында таварышкан. Ам Арктиканын тыныш.

ССРЭ-нин Европа кезеңин соңгу чон кезеңге негетер кирген. Мурманын эркендеринде ол хар дүвүш, муруну чүкче баарында белеткин турар.

Карелияга, Ленинград областынга, Прибалтикага, Белорусияга болгаш тын районун соңгу талалыга чонку ийи үш хүнерде сооксуулар, дүң калар 3,7, хүндүс 13-17 градус болур. Балтий далайын эркен кызылдын зона-лыга сугуң температуралар 13-14 градус.

Моладипага болгаш Украинанын барыны талалыга улау эвес чаапшып болур, хүндүс 20-25 градус чыгыт. Чонку хүнерде Ростов областынга, соңгу Кавказга, Ортаахы болгаш Адым Болгала о-ла хевээр 25-27 градус ниг, онза өскөрлүн чок агаар болур.

Кыргыз болгаш Закавказьега база-ла ыдыг агаар болур. Кавказтын Кара-Далай кыдынын суу 18-20 градус чедир чыгыт болур. Ортаахы Азияга — 30-35 градус ниг болур.

Барыны Сибирин муруну

чүгүгө чыгыт болур, Поволжье-нин чыгыт хады мыаар хадып, чаа болуп эркен, хүндүс 18-20 градус. Новосибирск областа, Красноярск крайнын муруну чүгүгө, Иркутск областа болгаш Забайкальеге, ол мыаах Якутияга дүшө 20-25.

Хайбарыска дыйла, Приморьега чыгыт. Ол бүргезин кижелер нилон муруну широталар кудурулгө, соңгу чон чүкче чоруткан. Оон соон дарыи барыны чүктүн континенталдык чыгыт хады келген: калар 30 градус. Ол агаар маңа чонку хүнерде донгаал турар. Сахалинге болгаш Камчаткага чыгыт, чамдык туманын, хүндүс 15-17 градус чыгыт.

Норвегиянын соңгу чүгүгө болгаш Финляндияда ам соон берген. Бескерин турар бугу-луттарын, каан, эртен тах, хүндүс калар 10 градус. Болгарияга болгаш Румынияга чыгыт чыгыт хүнер турар, дүш үсөндө 25-28 градус болур.

Михаил МАСТЕРНИКОВ, СССР-нин гидрометеорологиялык синоптиктер.

Игорь Херелдин

ЧУУЛДА
ДООЗУЛГАН

Улау-Хем районда «Улау-Хал» совхозтун № 1, 2, 3-саял-барынын мыйыстыг бода малын Секетин кыргылаа пунктунун чанында тускай белеткин чуулда черинге чуур. Хой турунун мурунда мыйыстыг бода малдын чуулдамын чоруткан.

Бо ажалды совхозтун кал мал эмчиси эш Александр Кузымин боду баштап турган. Ам бода мал чуулдамын доозулган. Бода малды чайла-лаады үндүрениге белеткин турар.

О. ТАВАА.

ДЕЛГЕМ
СТОЛОВАЯ

Барыны-Хемчик районун Кызыл-Мажалык сурунун Култура кудумчуунда улау-улау 40 метр, доораа 15 метр чаа столоваяны районун № 741 көжүп чорутуу механизматорлар коллономы тудуп ажаллаа дукаанган.

Столованын иштин бус-биле изидер болгаш аш-чеш белеткэр черин электриял плитка-биле ченегезе. Тон ааар, чувар черин болгаш чүк кижилер хары улаа чешеништер зал таарымчалыг кылдыр туттунган. Столованы мурун-дан бээр ажаллап чораш дуржулгалыг кадрлар-биле хандырган.

С. ТАВА-САМБУ.

АҢЧЫЛАРНЫҢ
ОЛЧАЗЫ

«Тес-Хем» совхозтун О-Шы-паада певснер В. Чыгыдыр биле анык аңчы Ш. Бүрү-Чыргал ийи хуу анааагыл малдын хоралыг дайызы 18 беректи, 1 км берүгү уузкаа.

М. ТИРЧИН.

Ч А А
ИНСТИТУТ

ВОРОНЕЖ. (СЭТА). Ында, улау арга ишталар-биле болгаш ховар дон үнүштер-биле байлаа кара ховарын хову-шодун төвүндө арга-агыш генетиказын болгаш селекциязын Топ эртем-шиячыл институтун тургузган. Оон сорулгазы мыа тарылаагына хайнакташтырылган амгы чаа аргаларын ажаллаар, эки салгалдын мыштарын үрелиннерин чыгырынга, мыа үрелин эл-жидеринге мыа ажал-агыш черлеринге дуалаары бооп турар.

Сибирьжилерге
помидорлар

ТАШКЕНТ. (СЭТА-нын корр. Г. Кирхалин). Узбек-истан чуртун хоорайларынче болгаш үлөшүр төп-териче чап-чаа ажаап алган помидорларын чүдүрүп чорудуп дуудуу. Июнь 16-да Фергана шынааында Сибирьге болгаш Бразыя Чон-чүкче оларын чүдүргөн вагоннар үлөшкө.

Бо чылын республика чуртун чүк-бүрү райондарынче эркен чыдымында 6 муң тонна хей-30 муң тонна помидорну чорударын планнаан.

СЕРЕМЧИЛЕДИ КОШКАТПАС

Хову-Аныяла өрт айымын улау салбырын ажал-дактарын бугурулгөргө, алаа черлеринге, сурунун чуртактарына өртке улау хемчеглер талаа-биле лекцияларын, илеткедери, беседаларын кылдып, серемчилди болурун чыгып келген.

Школада тургустууга өртке улау дружинамын ажалы эки. Оон кижигүнери школада көрдүдө чорудуп, чуртагы чонун бажынына барып, хыналдаларын чорудуп ажаллаа дукаанган.

ДЫШТАНЫР ХҮНДЕ
КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Субботада болгаш воскресенье байысалаадын партияга ажалы чоннарын массалык селүгүзүшкүн эртер. Ону кадыкылаа хүнүгө тураскааткан. Кадим-шылга хүнүгө тураскааткан байырыг хураа субботада хүндүс 14 шакта эгезер. Тен-диз салгыт медицина темалыга хамаарышкан делет-тер көрүп, эмчилерин кол-сультациямын база ап болур сидер. Ол-ла хүн медицина ажалдаачыларын бот-ты-ныгыр уран чүлү концертти бода болур.

«Хүрөш» стадионга, партия спорт шөлдеринге спортчу маргалааларын соңуу-ганар.

Воскресенье партиянын делетке ажалга республиканын херезжеринин даарынылга, каасталга дош и-зы-бүрү уран чогаалдаа-мын делегезин субботада 12 шакта алыттылар. Уран-ше-вер ходаларын бугурулгү кылган кызылгарын юрүн, со-нуугаа болур сидер.

Воскресенье партиянын поган театрыга «Совет Тыва-нын 10 чылы» Култура бажынын концертти көрүп-чө сидерин чаап тур бис.

Дыштаныр хүнүн хоорай штавы.

ДЫҢНАДЫГ

Ажалы чоннар депутаттын Кызыл-хоорай Советинин бирги организастыг сессиязы 1971 чылдын июнь 28-те, 2 шак 30 минута Политчыдышкын бажынынга болур.

ХООРНУУСКОМ.

ИЗИГ ХҮННЕРДЕ

Чайгы ниг хүнерде ажалдаары беин бергендээр бол-гай. Иизг хүн караандан оода-ла чик бөрт кедип камгала-нып турга эки. Даштыга ажалдаар кижилер, сериженгеш туудуп ай, хүн караандан камгалааа чогутур. Ол ышкан ча-йын даштыга ажалдаар кижилер серин черлерге дашты-нып, дүштөргө. Ындыг сорулга-биле майгынынын хал белеткэр чорук чугула.

Алаа черлерин сонгаларын дуй көжөгендээр азы сонга карактарынын даштын дужунга хөлөгелер постен хере ха-лаар. Ол чорук хүнүн дорт херелдерин сонга өттүр эр-тирбей баар болгаш бажынын сериенгедир. Алаа доора дурту 4-5 сантиметр чуга демирлерин азы шуугайтарын ары-аразы 4-5 см хос кылдыр чегелештир улау турган сонга дужун дугай алаа 45 см хос турар кылдыр ийлен-дир хал азыр.

Иизг херелге болза сонга баарына, «өрдөдөгүн ортаа үсөинге сугу бичин-бичилген таралы чаштырып турар хоораларын тургузар. Оон бусталын соолган суг бажынын сериенгедир. Ол ышкан өрөз иштин агаарларды сорулга-биле кылган тускай херекселдерин дузааын ажалдаары улау дуудуу. Эң мыатгы иизг херелде ажалдап турар кижилерин экин эрттир изиргендирбес төлөдө серин, арыг агаарын бар-ла шаа-биле бажыкче кинер.

Чайгы ниг хүнерде эл-кежин оода курулака чедир чүп, кедер хевин у-арыг ап чорутуу эргекч чугула. Бүдүрүлгө черинг ажалдаачылар үргүлү ажаллаптар, белең сур чаштырып чувар херекселдерин (дүштү) кылмы азыр. Бир тускай өрөзгө ийи чыгыны каады калкын, оларнын үс-

түү аразыга суг чаштырар херекселди (дүштү) бажыла-лап, адаанга чунап суг чыгып кирип турар саяаы са-лар.

Иизг хүнерде хос, шылөз хеп кедери чугула, а кеткен хентини оң а болур болза улам серин. Чаймы кижилер дерттеш дым хой дүштү чидирип турар — организмен дустар дөр-беле үнүп турар, оң ужурунда кижиниң сусеаар чыдаагыны мыа. Ынчанга оң дустарын экидин азыр сорулга-биле алаа-ла сугу эвес, арыаан сугуларын, кывети өңчө-бичелер ижер. Сусеаан кижилер дүштү ийи ижерге кончур эки. Амданын сугтар болгаш чыгыр-боола кижини улам-ла сусеаар болгаш организменин изиргендери улам-ла адиги болур. Амданын чүдүлгөдөн акгы үс-чаг база-ла хой энергияны (изигин) организменд уйдуртуп турар. Ынчанга чайын дүргөн сиичиле белеткери болгаш питаминерин чини чугула. Иизг хүнерде чечименинни хүн чүрүзүн биче өскөртө эки. Хүндүс ажалдаар кижилер эр-тен эки чечимени ап турар херек. Хүндүр чини чечимни колдуунда-ла чартыны эртен чип алган, дүштө 4-5 кыла-нынын бир кезон, а кезең 3 кылагынын бир кезон чип ап турал эки.

Бир эвес хүн караа экин эрттир шоңуп туруп болза даштыга ажалдаар кидип ажалдаачыларын эртен-кезге ажалдаар ийикке азы хаа-хааа сериентенип ап турар кылдыр чапсарларын чугула.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

Кино

ИЮНЬ 19-ТА

«НАЙРАД»: «Алмыг дээрги «Р» 10, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Салыкты моортай» 9.15, 13.15, «Ол хайгылыга болган» 11.15, 15.10, «Дунени элеч» 17.20, 19.10, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чедиг чыл» 15, 16.45, 18.30, 20.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Санурайлар-нын тунтары» (1-ги, 2-ги келеткери) 14, 17, 20 шактарда.

ЧАЙГЫ БИНОТЕАТРА: «Мальва» 17, «Үнү чок кижилер болгаш ымашыл» 19, 21 шактарда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 19-ТА

МОСКВАДАН 15.35 — «Улау аг-була» Узбек-чечен кино.

МОСКВАДАН 17.25 — Дамчыдылганын программасы. 12 — Сөөлү ме-дальер. 12.05 — Эртемниң бол-гаш техниканын факультеди.

«Носос бистин-биле нок» Дамчыдылгага академик Б. Н. Петров болгаш СССР-нин Эр-темнер академиязынын кор-респондент-кежигүнү К. А. Кондратьев киржир. 12.45 — Култура факультеди. «Кино-операторнун уран-мергежи-ни». 13.30 — Фирде — «Амы-чыл нызмын». «Алло, таланты-лар дилеп тур бис». Финал.

22.00 — Сөөлү медалер. 22.05 — «Дилзашкын». Дам-чыдылганы чогаалчы С. Смир-нов чорудар. 23.00 — 45 — Бүт бөмбүнүн талаа-биле СССР чемпионаты. «Динамо» (Киев) — «Торпеда» (Москва).

15.00 — Уругаарга кино.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ
АДРЕСИ

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кулумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 24-63, редакторун ораакчыларын болгаш пропаганда агыл кидизинин 21-47, үлөшүр кидизинин 22-64, чаага база совет амалдар кидизинин 37-13, култура кидизинин 23-54, «көз» ажал-кыдаанын 35-24, карыскалыг секретарын 23-35, партия тургузуу кидизинин 41-27, информация кидизинин 20-60, бугалтерия-нын 31-75, координаторын 27-41. Солун келбей барганга 32-75 телефонче колгар.

ТЫВА АССР-ния Министрлер Чөвүлелин чанында Тыванын ном үндүрер черин республикага типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кулумчуу 1.), ТС-00306.

Солун неделяда
6 катеп үнөр